

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 44.

Lördagen den 31 Oktober

1874.

Om den juridiska bildningen i Sverige.

Rättsväsendets utveckling har icke hållit jemna steg med den evolution som gjort sig gällande i nästan alla delar af vårt samhälle. Denna sak är så mycket beklagligare, som industriens oupphörliga tillväxt nästan med hvarje dag skapar alldeles nya rättsförhållanden, och tvister uppstå, så väl om egendom som i förhållanden personer emellan, hvilka förut varit nästan okända. Vi erinra i förbigående endast om det slag af mål som hafva sin grund i sammanstötning mellan fartyg, der det visserligen fordras teknisk kunskap för att utröna den större eller mindre graden af skuld, men der ansvarets storlek och rättigheten till ersättning måste prövas efter rättsvetenskapliga grunder. Aftalen blifva af en mer invecklad beskaffenhet, och ehuru personers hela timliga väl och ve kan vara beroende på en snabb och säker rättskipning, se vi dagligen sådana saker dragas i längden, så att ofta åratals förgå under den simpla tvisten om rätt till en hyreslägenhet. Detta hvad lagskipningen angår: icke mindre är svårigheten att skriva de nya lagar hvilka nya förhållanden påkalla: vi påminna endast om de länge efterlängtade förordningar i fråga om vattenrätten och utsokningsväsendet på hvilka vi ännu allt jemt vänta. Det återstår att se hvad som kan blifva af den nya lagberedningen, till hvilken detta års riksdag lemnade ett frikostigt anslag; men lagstiftare skakas icke ur armen, och vi hafva hört sakkunniga personer påstå, att äfven våra bästa

jurister behöfva flere års studier, innan de kunna tänka på att försöka redigera en lagparagraf.

Om våra domares personliga rättskaffenshet är lyckligtvis icke något tvifvel. Sällan, om någonsin, förekomma exempel på uppenbar veld, egennyttia eller uppsåtliga afsteg från domarekallets pligter. Så mycket talrikare äro deremot sådana förseelser som hafva sin grund i värdsloshet eller förhastande, och skulle man dömma efter de långa listorna på underdomare som årligen bötfällas för sådana förseelser, finge man en ganska dålig föreställning om rättskipningen i första instansen.

Det är icke vår mening att denna gång tala om organisationen af våra domstolar; derom har blifvit mycket ordadt, och mer återstår ännu, ty om också en liten förbättring nyligen blifvit vidtagen med häradsrätterna, deruti att de oftare sammanträda, och tingen fått ett slags permanens, som erbjuder onekliga bekvämligheter för de rättsökande, så kvarstår dock ännu allt jemt olägenheten af icke lagkunniga bisittare. Detta missförhållande är olyckligtvis ett af dem som tillväxa med tiden. För ett tusental af år sedan, då alla rättsförhållanden voro enkla, och den juridiska häfden icke var vidlyftigare än att den kunde bevaras i en mans minne, var det ännu möjligt för nämndens sunda förstånd att med biträde af en lagläsare skipa ett slags rättvisa mellan stridande parter, men denna möjlighet har nu länge sedan upphört. Helt

nyss erforo vi att riksdagens justitieombudsman låtit för olagligt domslut åtala en hel häradsnämnd, som öfverröstat domaren. Sådana företeelser äro icke alldeles sällsynta; för ett par år sedan minnas vi att en grof brottsling blef lösgifven derigenom att nämnden enhälligt tog hans parti mot domaren. Vi skola icke undersöka om dessa sorgliga företeelser äro yttringar afsamma bondeklassens själfrådighet och begär att upphäfvast sig till enväldsherskare öfver de öfriga samhällsklasserna hvartill omiskänliga tecken visat sig på det politiska området. Men äfven om sådant icke vore förhållandet, och de ifrågavarande nämndernas handlingssätt endast hade sin grund i den inbilskhet och trilska som åtfölja okungheten, så är saken betänkelig nog och bör utgöra ett ytterligare skäl till en snar ombildning af underrätterna på landet.

Blott en sida af saken vilja vi på detta ställe upptaga till ett ögonblicks betraktande. Vi hafva satt den juridiska bildningen såsom titel för denna uppsats: hvilket inflytande på domaren utöfvar väl denna hans omgifning? Vid häradsrätt »dömer härads höfdingen med tolf bönder, som i häradet bo och dertill valde äro: de tolf kallas häradsnämnd.» Väl har efter de gamla riksständens upphörande ordet bonde icke samma tränga bemärkelse som förut, och det har förekommit exempel på att så kallade ståndspersoner, ja till och med adelsmän, blifvit utsedde till nämndemän, dock såsom det synes snarare för att trakassera dem med detta åliggande än för att derigenom gifva dem något förtroendebevis. I allmänhet är det dock nu som förr ur den egentliga allmogen som dessa så kallade domare tagas, och de sakna således i de allra flesta fall icke blott egentlig lagfarenhet, utan fast mer äfven den allmänt humanistiska bildning som gör det möjligt för icke-fackmän att någorlunda följa en juridisk deduktion. Den ansvariga domaren är sålunda i vanliga fall beröfvad allt tillfälle till diskussion: han kan af nämndemännen inhemta tillfälliga upplysningar om personer eller saker som ligga inom deras kännedom, men han kan icke med dem rådslå om det blifvande domslutet eller af deras omdöme hemta någon ledning för tolkningen af ett dunkelt lagrum. Huru förlamande denna omständighet måste verka på hans egen forskning, är lätt att inse: när all juridisk debatt är omöjlig, hänger nämnden vid honom endast såsom en död vigt och besvärar hans rörelser.

Något bättre är det vid städernas underrätter, der domaren åtminstone har ett par lagfarne bisittare. Men mycket bättre är det icke, ty dels äro de mål som vanligen förekomma vid rådhusrätterna icke af den beskaffenhet att de gifva synnerlig öfning åt den juridiska skarpsinnigheten, dels är det mer än sällan som rådmännens lefnadsställning och dagliga förrättningar äro uppmuntrande för fortsatta juridiska studier eller ens gifva anledning till lifligare tankutbyten i sådana ämnen. Man behöfver icke mer än kasta en ganska flyktig blick på justitieombudsmannens årliga berättelse till riksdagen, för att öfvertyga sig att den juridiska bildningen icke föres framåt genom städernas underrätter: man får vara nöjd, om inga gröfre rättskränkningar der förekomma, och det bästa vitsord de kunna få är det negativa, att icke i dessa embetsberättelser utsätta sig för omnämnande.

En nu mera afliden härads höfding, som icke saknade anseende för skarpsinne och duglighet, yttrade en gång till oss, att han betraktade underdomaren i Sverige endast såsom en instruktionsdomare: nästan alla mål af någon betydighet af dömdes i hofrätterna på grund af den utredning som kunde åstadkommas genom den lägre instansen, och på denna grund bestred han så väl nödvändigheten en lämpligheten att gifva häradsrätterna en kollegial sammansättning. Om så är, hvarom vi icke vilja tvista med en person som icke längre kan förfakta sin åsigt, så måste kärnan af vår lagskipning ligga i hofrätterna, och onekligt innesluta dessa anstalter ett stort mått af juridisk lärdom och intelligens. Men hvaraf kommer det då att Högsta domstolen så ofta upphäfver hofrätternas domar, liksom att den förenämnda institutionens båda afdelningar sins emellan så ofta äro af olika mening, ty ingen påstår ju att det i Högsta domstolen är brist på juridiska insigter och erfarenhet? En förklaring, eller försök till förklaring, har en gång under en riksdagsdebatt varit gifven af en man som sjelf innehar en aktad plats såsom en bland landets öfverdomare. Det kommer, sade han, af oefferrättligheten i vår lagstiftning; den gällande lagen har icke följt med utvecklingen i rättsbegreppen, och öfverdomarena, som gjort omfattande studier och äro väl förtrolige med lagkomiténs och lagberedningens arbeten, hafva en naturlig benägenhet att tolka lagen såsom den borde vara, snarare än såsom den är. Sådän var,

så vidt vi kunde fatta den, talarens tankegång; hafva vi misstagit oss, är skulden vår och icke hans. Men äfven förutsatt att vi träffat rätt, så täcker icke denna omständighet hela saken. Det måste vara en brist någonstädes, icke blott en saknad af säkert fastställda prejudikat, utan fast mer en lucka i den vetenskapliga grundläggningen. Enskilda jurister kunna vara utmärkta vetenskapsmän, några få bland dem till och med öfverlägsna tänkare, men detta är ej tillräckligt att inom hela det juridiska ståndet bilda den fasta och lefvande öfvertygelse, det städse vakna intresse, som förmår att föra både lagstiftning och lagskipning framåt: med andra ord, det måste icke vara rätt bestämdt med den juridiska bildningen.

En sådan öfvertygelse har mer än en gång varit hörd, men den gaf sig äfven vid den sist förflutna riksdagen luft på ett sätt som icke bör förbises. I Andra kammaren väckte grefve E. Sparre motion om en underdånig skrivelse, med anhållan att k. m:t ville taga i öfvervägande, om icke en juridisk fakultet eller högre läroanstalt lämpligen borde inrättas i hufvudstaden, med föreläsnings- och examensskyldighet i de ämnen hvari kunskapsbetyg erfordras för inträde i rättegångs- och de förvaltande embetsverken, samt att riksdagen till utredande af frågan och uppgörande af förslag i ämnet måtte ställa till k. m:ts förfogande ett belopp af 3,000 riksdaler eller kronor. Förslaget ledde icke till någon påföljd, såsom hvar och en kunde vänta, och det synes oss osannolikt att ens motionären själf i detta afseende gjort sig någon illusion; men han fick tillfälle att uttala åsikter som icke sakna sin betydelse, och utgången visade, såsom vi snart skola se, att han icke stod ensam om dessa öfvertygelser.

Motionären utgick från den omständigheten att Karolinska medikokirurgiska institutet nu mera blifvit en medicinsk fakultet med själfständig examensrätt, samt att förslag blifvit uppgjortt att till en teknisk högskola förena de rent vetenskapliga institutioner som äro förlagda i hufvudstaden. »Det återstår då», yttrade han, »att tillgodose en vetenskapsgren hvars för det närvarande mindre tillfredsställande ståndpunkt i vårt land, jemförd med så väl våra grannländer och stamförvandter som andra europeiska samhällen, torde till en icke oväsentlig del härröra af bristen på en i hufvudstaden förlagd, deråt egnad undervisningsanstalt; jag menar rättsvetenskapen.»

Derefter berördes tillvaron af de fonder som sedan några år blifvit samlade för inrättandet af en högskola i hufvudstaden. Genom samtal med några ledamöter i styrelserna öfver dessa fonder hade motionären kommit till den åsigten att de, med erkännande af det trängande behofvet af en läroanstalt för stats- och privatsrätt i hufvudstaden, skulle vara villige att dertill bidraga med inkomsten af dessa fonder. Han trodde också att i den mon tiden nalkades för realiserandet af högskoletanken, skulle gifvorna ökas, och må hända äfven Stockholms stad finnas villig att bidraga till ändamålet, icke blott med afseende på detta samhälles intellektuella utveckling i allmänhet, utan äfven på fördelen för dess innevånare att få behålla sina söner hemma under deras studietid. Af motiveringen i öfrigt tillåta vi oss att ordagrant citera följande.

»Det vore olämpligt att upprepa de skäl som under flere tiotal af år mångfaldiga gånger blifvit anförda för behofvet af en juridisk fakultet i hufvudstaden, eller mina egna flere gånger uttalade åsikter om rättsvetenskapens behof af att återupplifvas i vårt land. Det må vara nog att erinra, att ej blott i Norge och Danmark men äfven i Finland, hvarest likasom i förstnämnda länder universitet finnes i hufvudstaden, rättsvetenskapen står högt, och rättsvetenskapliga arbeten af högt värde utgifvas, under det att vår rättsvetenskapliga litteratur är ytterst torftig. Det kan, det får icke så fortfara i ett land som befinner sig i ett starkt materielt framåtskridande. Just under sådana förhållanden måste rättsvetenskapen hålla jemna steg med den öfriga utvecklingen. Eljest ve samhället.»

»Jag vill ej påstå att en juridisk fakultet i hufvudstaden ensamt »skall göra't»; men detta i förening med andra åtgärder. Vi hafva sett att k. m:ts regering är betänkt på att genom förändrad organisation af statsdepartementen uppaimma dugliga embetsmän. Vi fordra en förändrad organisation af öfriga embetsverk. Beredom de unga tjänstemännen tillfälle att *under praktiken* fortsätta sina studier, likasom vetenskapsmännen att utväxla meningar och utbilda sina åsikter genom umgänge med praktiska män, att med ett ord blicka in i det praktiska lifvet och så medelst undvika att förirra sig i dimmiga teoriers regioner. Det är obestridligt att läkarevetenskapen i vårt land under de senaste decennierna gjort vackra framsteg, och hvem skulle

väl våga neka att Karolinska institutet kraftigt dertill bidragit? Om man beklagligen icke kan gifva rätts- eller statsvetenskaperna samma vitsord, monne icke det medel som visat sig verksamt i afseende på den förra borde försökas i afseende på de senare?»

I det nyss anförda ligger sjelfva hufvudsaken. Till Stockholm komma årligen hundratal unga män som vid universiteten slutat sina juridiska studier. Om beskaffenheten af de kunskaper de der inhemtat känna vi ganska litet, men vi antaga gerna att de äro tillfredsställande, ur examensfordringarnas synpunkt betraktade. Tid efter annan, med långa mellanskof, utgår från universitetens pressar ett arbete, vare sig i förvaltningsrätt eller i konstitutionel rätt, eller såsom juridiskt lärareprof någon mindre afhandling i ett eller annat detaljämne. Allt detta må vara ganska aktningsvärdt, men ingen kan säga att det vitnar om något vetenskapligt lif; vi tro icke att läroämnets egna mälsmän säga något sådant. Låtom oss emellertid antaga att den unge mannen, då han säger farväl åt universitetet, icke blott förvärfvat redbara insigter i de ämnen som varit föremål för hans studier, men att han derutöfver har ett brinnande begär att utvidga sitt vetande, förvärfva den erfarenhet han hittills naturligtvis saknar, med ett ord att blifva något utmärkt på den bana han valt, icke blott för utkomstens skull utan af verklig kallelse. Han kommer så till hufvudstaden, der han inskrifver sig i ett eller flere verk, finner sysselsättning af det slag som står öppet för en nybörjare, gör sig i bästa fall bemärkt för skicklighet och goda anlag, samt lyckas undantagsvis i allra bästa fall ingifva sina förmän ett lifligare deltagande. Dessa uppmuntra honom att icke för routinen på embetsrummet släppa sina teoretiska studier, och han sjelf önskar ingen ting högre än att få fullfölja dem, ty han finner hvarje dag otillräckligheten af sitt kunskapsförråd, och om han än hade alla lagar och författningar på sina fem fingrar, så brister honom ändå den allmänna vetenskapliga grundläggning utan hvilken allt detaljarbete blir såsom att gräfva i en sandhög. Men han vet icke hvarter han skall gå. Inga föreläsningssalar, intet offentligt bibliotek, icke ens en klubb der det talas i juridiska ämnen, öppnar sig för honom, och han har allt skäl att afundas lärlingarne hos de engelska *solicitors*, hvilka under förberedelserna för sitt inträde i advokatståndet

hafva skyldighet att under en viss tid intaga sina middagar i ett *inn of court*, der de dagligen sammanträffa med yrkeskamrater och få höra samtal i sådana ämnen som hafva något sammanhang med deras lefnadskall. Svårast är det för dem som vilja utbildta sig till enskilda sakkörare, och man kan höra unga män af deras klass djupt beklaga sig öfver saknaden af sådana studiemedel som föreläsningar och diskussionsföreningar. Funnes nu i hufvudstaden flere eller färre juridiska lärostolar, vore det underligt om icke deras auditorier komme regelbundet besökas af sådana rättsvetenskapens ämnessvenner, men de skulle derutöfver hafva att påräkna en ganska stor tillfällig publik af något äldre embetsmän, hvilka på detta sätt funne tillfälle att upplifva sina ungdomsstudier. Vi taga nemligen för afgjort, att om ett universitet i hufvudstaden kommer till stånd, föreläsningstiderna ide praktiska ämnen ordnas så, att de icke komma i kollision med embetsverkens arbetstimmar. Man talar så ofta om den nyttiga vevelferkan mellan vetenskapen och lifvet som eger rum i stora städer der universitet äro förlagda. Naturligtvis går den vetenskapliga forskningen icke helt och hållet förlorad för det offentliga lifvet, äfven der de vetenskapliga institutionerna äro belägna på något afstånd från de politiska medelpunkterna, och omvänt utstråla från de senare inflytelser ända till de aflägsnaste småstadsuniversiteten. Men mången gång skulle det vara särdeles väl, om vetenskapen kunde tala sitt ord så högt att det omedelbart hördes af de praktiska männen, folkets ombud och dem som hafva statsförvaltningen i sina händer. Då en stor konstitutionel, statsekonomisk eller juridisk angelägenhet ligger under statsmakternas behandling, kan universitetsläraren göra saken en omtälig tjenst, om han till behandling i sin kateder upptager ämnet, icke så att han skulle kasta sig i partistriden och hetsa sina åhörare till anlopp mot den ena eller andra sidan, utan så att han lemnade en allmän teoretisk och historisk utredning af ämnet, och derigenom ledde sina åhörare att forska och tänka för sig sjelfve. Riksdagen förehar stundom frågor af den art att kanske tiondedelen af representanterna har en ungefärlig idé, hvad det handlar om, och kanske fjerdedelen af denna tiondedel förmår att göra saken fullt klar för sig i hela dess omfattning. Huru trygge och tacksamme skulle icke de folkrepresentanter hafva varit

hvilka förra året hade det ansvarsfulla äligandet att fatta beslut i myntfrågan, om de kunnat några aftnar samla sig kring en Michel Chevalier's lärostol, och derifrån medföra åtminstone en allmän bekantskap med grunderna för myntväsendet. Vi kunde anföra många andra exempel ännu, men saken är så klar att detta enda torde vara tillräckligt.

Statsutskottet afstyrkte förslaget; den ifrågasatta juridiska fakulteten syntes vara tänkt såsom en integrerande del af Stockholms blifvande högskola, men innan det blifvit utredt när ett sådant läroverk kunde komma till stånd eller hur det skulle organiseras, med eller utan examensskyldighet, ansåg utskottet mindre lämpligt att hos k. m:t begära utarbetandet af en plan endast för den del deraf som skulle upprätthålla den juridiska undervisningen. Detta afstyrkande var enhälligt, och svaret kunde under förevarande omständigheter icke gerna falla annorlunda, ty Stockholms Högskoleförening är en helt och hållet enskild stiftelse, med hvars angelägenheter staten hvarken kan eller får befatta sig i annat fall än att dess afsigter understödjas med offentliga medel. Vi tro derför att motionären gjort bättre, om han för vinnandet af sitt lofvärda syfte icke tagit de omnämnda enskilda fonderna i beräkning, utan inskränkt sig till att leda riksdagens uppmärksamhet på bristerna i den rättsvetenskapliga bildningen, och uppmanat kamrarna att hos k. m:t deröfver anmäla sina bekymmer. Den lilla anslagsfråga som fasthakades vid motionen, för att bringa den under statsutskottets behandling, gagnade icke saken. K. m:t behöfde icke dessa 3,000 rdr för att låta anbefalla en undersökning, nedsätta en komité eller infordra utlåtanden från vederbörande myndigheter. Förslaget hade då blifvit behandladt af ett tillfälligt utskott, som kommit i tillfälle att åt dess hufvudinnehall egna en långt större uppmärksamhet, och om Andra kammaren funnit saken behjertansvärd, är det ingalunda otroligt att från Första kammaren kommit ett uttalande i motionens syfte. Nu bifölls statsutskottets afstyrkande i denna kammare utan diskussion.

I Andra kammaren egde en öfverläggning rum, som visserligen också afslutades med afslag på motionen men först efter votering, hvarvid 90 röster gäfvs för utskottets afstyrkande, men icke mindre än 68 till förmön för motionen. Pluraliteten tillhörde naturligtvis landtmannapartiet, men då denna

fraktion vanligen förfogade öfver 120 röster, synes en god fjerdedel denna gång hafva varit af annan mening och förenat sig med den så kallade intelligensen. Det tyckes således hafva varit städernas representanter och ståndspersonerna från landet, bland hvilka båda kategorier finnas många jurister och andra embetsmän, som understödde motionen. Utom vissa personliga antipatier, hvilka under diskussionen kommo i dagen på ett allt annat än älskvärdt vis, hade förmodligen understödet varit ännu större.

Motionären öppnade öfverläggningen med en häntydning på den nyss föregångna diskussionen om veterinärundervisningen. Man hade erkänt behofvet af vetenskapens inträngande i detta praktiska yrke; då intresset visat sig så lifligt i en fråga som egentligen rörde värden om nötkreatur, hoppades talaren att deltagandet skulle blifva minst lika varmt i fråga om en vetenskap på hvars riktiga utöfning vårt lif, vår ära och vår egendom kunna blifva beroende.

»Mina herrar», fortsatte talaren; »jag vågar upprepa hvad jag en gång under förra riksdagen här yttrade, att under det vi här i landet i allmänhet hafva att glädja oss öfver en utveckling som uppfyller våra hjertan med den lifligaste tillfredsställelse, så kan det icke nekas att i fråga om rättsvetenskapen, af hvilken denna utveckling är så nära beroende, mycket återstår att önska. Jag behöfver icke gå långt efter bevis för min sats. Den bekräftas mer än väl af de ofta upprepade klagomålen från ledamöterna i Högsta domstolen, att rätten i vårt land saknar en vetenskaplig grund. Den styrkes vidare af justitieombudsmannens ständigt förnyade anmärkningar rörande de inom samma domstolsinstans ofta försporda meningsskiljaktigheter och deraf föranledda voteringar, hvarigenom, för att nytja justitieombudsmannens egna ord, »processandet i vårt land antager skepnaden af ett lotterispel». Han har äfven vid denna riksdag påpekat samma förhållande samt framlagt förslag till dess afhjelpande. Men dessa olycksaliga voteringar äro blott en yttring af en svag sida hos vår domarekår. Må man icke föreställa sig att det är af bristande vilja vid domarekallets utöfvande; nej, det finnes icke mer än en mening om våra domares rättrådighet och allvarliga nit — dessa egenskaper hos dem äro höjda öfver allt tvifvel. Men jag vågar utan äfventyr att af dem misskännas säga, att

hos dem saknas den vetenskapliga underbyggnad hvarförutan rätten blifver endast utom routine, utan kärna och fasthet. Rätten kan icke vara mer än en. Då jurister äro af olika meningar vid en rättsfrågas bedömande, så utvisar det ganska ofta svaghet i omdömet, svaghet i de hufvudbegrepp hvarpå omdömet skall vara grundadt. Det måste derföre vara en helig pligt för en hvar bland oss att söka utbilda en vetenskap som ovedersägligen i jemförelse med öfriga står långt till baka i vårt land. Låt oss jemföra oss med våra grannländer. Det var en tid då rättsvetenskapen i Sverige stod högt, då vackra namn såsom Loccenius, Stjernhöök, Claudius Rålambenius med flere prydde vår juridiska litteratur. Detta århundrade deremot har icke ett enda lysande namn på detta område att uppvisa. Det sista som glänste på denna horisont var Calonius, men han var en finne och flyttade snart till baka till sitt hemland. Jag nekar ingalunda att sedan dess funnits framstående jurister i vårt land, men den omständigheten att vi icke ega någon rättsvetenskaplig litteratur utgör dock ett ovilkorligt fattigdomsbevis. I Norge åter finna vi sådana namn som Schweigaard, känt jemväl utom Norges gränser, Aschehoug, Hallager, hvilka alla skrifvit utmärkta rättsvetenskapliga verk. Vid mitt senaste besök i Norge förskaffade jag mig trenne nyttkomna arbeten. Inom den danska litteraturen möta oss namnen Ørsted, Colderup-Rosenvinge, Bang, Lassen m. fl., och i Finland har nyligen Ekelund utgifvit ett godt arbete öfver den romerska rätten, men vi hafva ingen ting i den vägen att uppvisa. Här har visserligen på senare tider en författare, eller rättare en samlare, utgifvit våra landskapslagar, men deremot icke skrifvit något vetenskapligt arbete, ty de smärre afhandlingar och skrifter som för närvarande finnas af honom utgifna kunna icke hedras med denna benämning. I början af detta århundrade, på 1820- och 1830-talet, hade Lunds akademi en skicklig juridisk lärare, professor Holmbergsson, men man kan icke säga att några juridiska disputationer, hvartill hans författareverksamhet inskränkte sig, berättiga honom att lysa såsom en stjärna på vetenskapens horisont. På senare tider hafva vi sett ett vetenskapligt arbete öfver en afdelning af civilrätten utgifvet af en ledamot af Högsta domstolen, och ett annat öfver vår svenska statsrätt af en annan ledamot af samma domstol, båda

förtjenstfulla arbeten, men dock icke så be-
skaffade vetenskapliga verk genom hvilka man
täflar med framstående författare från andra
länder, som jag nyss omnämde. För två år
sedan, då vi skulle söka åstadkomma ett ju-
ristmöte för Skandinavien, var det icke möj-
ligt att få någon lämplig person att skrifva
öfver de ämnen som då skulle diskuteras.
Med all min oförmåga nödgades jag, ehuru
min tid är temligen strängt upptagen, egna
en del deraf åt författareverksamhet. Sam-
ma svårighet möter äfven nu vid det skan-
dinaviska juristmöte som i sommar skall hål-
las här i staden; (det blef sedermera inställt
i följd af den då rådande sjukligheten.) Då
det vid sammanträdet i Köpenhamn blef fråga
om att man skulle kunna åstadkomma en
gemensam juridisk encyklopedi för de skan-
dinaviska länderna, svarade man genast från
Danmark och Norge: ja bevars, vi äro färdige.
Men vi svenskar måste med blygsel
tillstå, att vi tviflade om att för vår del
kunna medverka till något sådant. Det är
hårt för den som med förkärlek egnar sig
åt rättsvetenskapens befrämjande att göra
denna bekännelse, men det anstår män att
höra sanningen, och det är endast genom ett
öppet uttalande deraf som representationen
kan komma till full insigt att något i sa-
ken måste göras.»

Men det är icke nog med erkännandet att
något måste göras; ingen bestred att förhål-
landet var just sådant som talaren skildrat
det. Svårare är att veta hvad som skall
göras. Hvilken ofantlig nytta det medför
att hafva en juridisk undervisningsanstalt i
hufvudstäderna, det har våra grannländers
Norges, Danmarks och Finlands exempel
fullständigt bevisat. Framstående jurister i
dessa länder uppgifva, att då någon svår
principfråga förekommer i högsta domstols-
instansen, pläga domstolens ledamöter öfver-
lägga med professorerna vid universitetet, och
när någon af dessa ämnar publicera sina före-
läsningar eller utgifva något vetenskapligt
arbete, äro de å sin sida lika angelägne att
inhemta de praktiserande juristernas mening-
ar. Det är lätt att förstå hvilket välgö-
rande inflytande å båda sidor måste uppstå
af en sådan vaxelverkan mellan vetenskapen
och praktiken. Men konsten är att veta i
hvilken ända man skall börja. Vid 1873
års riksdag yttrade en nu mera afiden lag-
faren ledamot af Andra kammaren, samma
man hvars omdöme om underdomstolarne vi

ofvannföre citerat, att han under sin långa erfarenhet funnit de vid universiteten utexaminerade juristerna behöfva två till tre års praktik för att glömma det myckna onyttiga och odugliga de för sin examen nödgats inlära. Att mycken öfverdrift låg uti detta yttrande kan svärligen nekas, men någon sanning fans väl också deri, efter som ingen enda man af facket uppstod för att vederlägga det. Anmärkas måste likväl, att om äfven en del mindre nödigt och för yrkets praktiska utöfning odugligt skulle under examensstudierna inläras, så är det icke nog med att glömma det — förgätenhet är en mycket lätt sak — men man måste också lära något annat och bättre i stället. Några föreläsningkurser i statsvetenskapliga och juridiska ämnen skulle just vara hvad som behöfdes för de många unga män som i hufvudstaden genomgå sina praktiska läroår, och den seddliga kraft de skulle hemta af ett sålunda fortsatt studium behöfver här icke närmare betecknas. Men den gamla, mycket och bittert agiterade frågan om flyttning till hufvudstaden af det till Upsala förlagda universitetet i dess helhet är nu mera förfallen, och likaledes den utbrytning af medicinska fakulteten som någon tid ifrågasattes, sedan den medicinska undervisningen nu mera blifvit definitivt ordnad. Att från de gamla universiteterna löstaga endast deras juridiska fakulteter och flytta dem hit lärer stöta på allt för många svårigheter, och den enda utvägen som återstår synes således vara att i hufvudstaden upprätta en ny läroanstalt, antingen för juridiska studier ensamt eller för den högre vetenskapliga och litterära bildningen i allmänhet.

Det är väl bekant att då för sex år sedan tanken uppstod på stiftandet af en högskola i hufvudstaden, hade behöfvet af en högre stats- och rättsvetenskaplig bildning deri en högst betydande andel, och det ingick i planen att med tiden upprätta lärostolar i alla de ämnen som tillhöra omfånget af en juridisk fakultet. Men det går icke fort att åstadkomma medel till en sådan anstalt, när det skall ske genom helt och hållet enskilda bidrag, och man kunde snarare hafva skäl till förundran, att föreningen på dessa få år lyckats samla summor, hvilka efter vårt lands förmögenhetsförhållanden äro ganska betydliga. Beloppet af de båda fonder som äro för ändamålet afsedda uppgår i närvarande ögonblick såsom vi tro till något öfver 400,000

rd, utom under året upplupna räntor, och några större donationer lära under den närmaste framtiden vara att motse, så att stiftelsens förmögenhet väl kan anses utgöra närmare en half million. Högskoleföreningen har bestämt 600,000 rdr såsom det minsta kapital hvarmed företaget kan sättas i gång, och den synes oss deri hafva handlat välbeträckt, ehuru beslutet från några håll mött ett strängt klander. En anstalt af detta slag får icke sin rätta betydighet, om den icke kan verka med någon samlad kraft. Lärokurserna förbises eller ringaktas, om de icke flere inbördes stödja hvarandra, och läroverket kan icke påräkna något större antal af studerande, förr än dessa på ett ställe finna undervisning i alla de kunskapsämnen som de skola inhemta. Under tiden, och för att småningom vänja allmänheten, har man anordnat kortare följder af lättfattliga föredrag i åtskilliga ämnen, och vi tro oss veta, att om man hittills nödgats sakna de statsvetenskapliga och juridiska, har sådant berott endast derpå att inga föreläsare stått att finna. Saknaden af personer med förmåga och vilja att hålla föredrag af detta slag beror naturligtvis i sin ordning på frånvaron af något lifligare intresse för detta bildningsområde, och sålunda skulle det tyckas att man kommit in i den äfventyrliga kretsgång som fransmännen kalla *le cercle vicieux*. Dermed torde emellertid icke vara så farligt, ty så snart en fast anställning kan erbjudas åt flere eller färre lärare i statsrätt, privaträtt, politisk ekonomi och dermed beslägtade ämnen, skola nog sökande inställa sig, och om framställningen till en början äfven lemna något öfrigt att önska, äro vi öfvertygade att sakens egen vikt skall göra ähörarne intresserade; så snart detta är förhållandet, så snart den rätta strängen en gång blifvit anslagen, inträder en välgörande vaxelverkan mellan föreläsaren och hans auditorium, som utöfvar sin uppfostrande förmåga öfver den förre minst lika mycket som öfver det senare.

Det tillhör oss icke att på detta ställe längre fullfölja detta ämne eller uppkasta planer för anordningen af det tilltänkta läroverket. Vi hafva endast sökt utvisa den enda väg på hvilken efter vår uppfattning vår underlägsenhet i rättsvetenskaplig odling kan afhjelpas, och ehuru greve Sparres förslag icke för tillfället ledde till någon praktisk påföljd, har han en stor förtjenst i att

hafva upptagit och kastat icke ringa ljus öfver ett ämne af hög vikt och väl värdt att göras till föremål för representationens och hela landets uppmärksamhet.

Litteratur.

The Homes of other Days. A history of domestic manners and sentiments in England. From the earliest known period to modern times. (Hemseder och tänkesätt i England från äldsta tider till nu varande tid) By Thomas Wright. Second Edition. London. Trübner & Co. 1874.

Den arkeologiska forskningen kastar med hvarje dag nytt ljus öfver lefnadssättet i Norden för århundraden, ja för mer än tusen år sedan. De dyrbara fornsaker som vårt Nationalmuseum innesluter bringas i vackra och talrika afbildningar inför allmänheten, och dikten fulländar den tafla som historien lemnar ofullbordad, taflan af våra förfäders dagliga lif, deras dräkter, redskap, husgeråd och hela deras husliga inrättning. Både vi och våra närmaste grannfolk stå långt framför tyskarne uti intresse för forntidens materiella odling och förmåga att till ett helt sammanbinda dess spridda drag. I konstnärsfantasiens spelar lifvet i de germaniska urskogarne en stor rol; Kaulbach's jettelika väggmålningar i Berlin's museum föra oss in i Hunnernas vilda slagtingar, och Gustav Freytag har nyss gjort alla tyska romanläsare och läsarinor yra i hufvudet med en skildring, till hvilken vi någon gång torde återkomma, af det urgermaniska sällskapslifvet hos Catter och Vandaler för litet mer än femtonhundra år sedan. Deremot betyder för dem verkligheten ganska litet, och vi tro icke att deras litteratur har att uppvisa något jemförligt med de arkeologiska arbeten som hos oss utkomma med ganska korta mellantider. Fransmännens arkeologiska intresse går, när man undantager de egentliga vetenskapsmännen, icke långt till baka, i allmänhet knappast längre än till deras så kallade stora sekel. Närmare stå oss de nyktra och praktiska engelsmännen; det fins säkert ganska få af våra läsare som icke känna den förträffliga tidsmålningen från slutet af 1600-talet i Macauley's engelska historia. Mr Wright förer oss i sitt ofvan angifna verk, som väckt en stor och rättvis uppmärksamhet, till baka till den gräaste forntiden, men med den stora olikheten med de tyska novellisterna, att han säger oss ingen ting annat än hvad han vet, och hans skildring af det äldsta lifvet i England har

derföre troheten af en karta. I sig sjelf högst intressant och tilldragande genom det klara begrepp den ger oss om det engelska samhället i forntiden, blir denna teckning för oss svenskar dubbelt lärorik, derföre att den förvarar så många drag ur vår egen forntid, som i den inhemska litteraturen gått förlorade. Det är i synnerhet af denna anledning som vi trott oss böra här gifva en öfversigt af hans arbete.

Det kan icke med visshet uppgifvas när anglosaxerne från sina lågtyska hem öfverflyttade till England. De voro ett germaniskt folk, mycket rätt och vidskepligt, som då ännu icke kände några andra samhällsband än blodets och familjens. Barnen stodo under fadrens oinskränkta välde: familjeöfverhufvudet gaf sitt namn åt slägtens boningsort, och minnet af detta patriarkaliska skick återfinnes ännu i talrika engelska person- och ortnamn. Så hette den nu varande verldsbekända fabriksstaden Birmingham i forntiden Beorningaham, det vill säga Beorningarnes eller Beormssönernas hem. Liksom nemligen de nordiska slägtnamnen bildades på *ung*, Folkungar, Völsungar o. s. v., så var i anglosaxiskan ändelsen på *ing* ett vanligt *patronymicum*; *ham* eller *hame* är ingen ting annat än det modernt engelska *home* och vårt »hem».

Derföre betyder icke heller ordet *ham* något visst slag af byggnader, snarare kanske en grupp eller flertal af sådana, efter som både det engelska *hamlet* och det franska *hameau* betyda liten by eller samling af kottor. Omkring det gamla *ham* fans alltid en jordvall med en graf; murverk brukades icke, ty anglosaxerne bygde liksom våra förfäder endast af timmer, och derföre hafva icke heller några rester af deras hus bibehållit sig till våra dagar. Vallen, som på inre sidan stödde sig mot en rad af palisader eller en planterad häck, inneslöt en öppen plats, midt på hvilken höjde sig »hemmet» med dess hufvudbyggnad, som kallades *heal*, »salen», der familjen bodde; namnet återfinnes i det moderna *hall*, som ursprungligen betydde ett stort samlingsrum, men som i de små mo-

derna engelska husen blifvit öfverflyttadt på den smala gången eller förstugan. I hallen bodde till en början hela familjen, och dess medlemmar sofvo på bänkar eller på det halm-betäckta jordgolfvet; längre fram inrättades särskilda afdelningar eller *burar* till sofrum, särdeles för damerna; det anglosaxiska ordet *bûr*, gemensamt för alla teutoniska munarter i betydelsen »kammare», återfinnes i vårt »jungfrubur», »fatbur», och i det moderna engelska *bower*, det sistnämnda liktydigt med det franska *boudoir*. Ofta bygdes dessa sofrum eller burar enstaka för sig, utan sammanhang med salen, eller på sin höjd dermed förenade genom en täckt gång, ett slags »paviljonssystem», säkert mer pittoreskt än bekvämligt. Först med den normandiska eröfringen infördes det franska ordet *chambre*, hvaraf vårt »kammare» är bildadt. När flere *hams* eller »hem» lågo nära hvarandra, uppstod en stad, *town*, vårt fornnordiska »tûn», en med häck eller gärdsel inhägnad plats — »tun» kallas ännu på Gotland en gårdesgård, vare sig af sten eller trä. *Town* brukas allt jemt i Amerika för en liten kommun, och i denna bemärkelse har det bibehållit sig i den engelska ändelsen *ton*, som förekommer i flere ortnamn, Weston, Sutton, Langton o. s. v. I början bygde anglosaxerne sina »hem» på höjderna; efter hand som kloster uppstodo i dalgångarne, uppsökte de med förkärlek dessas lugnare och fredligare granskap.

De gamla innebyggarnes seder och bruk voro här, liksom flerstädes på Europas fastland, en blandning af inhemskt och romerskt; åtminstone anser mr Wright, i motsats mot Hucksley och andra, att den romerska eröfringen utöfvat ett stort inflytande på lifvet hos saxerne. Om de ursprungliga saxiska sederna finnas få underrättelser utom Beowulfsvädet, anglosaxernes äldsta hjeltedikt. I en hög timrad sal, med upphöjda bänkar rundt omkring, guldvirkade tapeter på väggarne och de obetäckta ryggåsbjelkarne grant sirade med sniderier, samlade anföraren sina män till gästabad, vid hvilka drottningen iskönt och kredensade ölet eller mjödet, under det att barderne vid harpan sjöngo hjeltarnes bragder. När männen druckit nog — endast i mycket förnåma lag brukades vin — lade de sig ned på golf och bänkar, med sköldarne till hufvudgård samt deröfver bredda dukar eller hyenden.

Liksom hos oss, är det grafvarne som spriddt ljus öfver den husliga inrättningen. Anglo-

saxerne älskade dyrbara smycken, ringar och armband och satte särskildt ett högt värde på kostbara dryckeskärl. De senare äro af glas och liksom hos alla germaniska stammar så inrättade att de måste tömmas i botten, innan de kunde bortställas. Från en senare period äro lerkärl, som röja romerska mönster. Bland andra fornfynd äro metallskedar, vanligen af brons eller koppar, ofta tjockt förgyllda och af elegant form, som anses härstamma från romarne och tydligen hört till bordskärlen. Hos de manliga liken finnas vanligen små laggkärl med fint arbetade handtag och prydnader af brons; de synas hafva varit ämnade att förvara öl eller mjöd. Yxor och knifvar hafva samma form som hos de germaniska folken; först mot slutet af den förkristliga tiden antogo de andra former.

Husets storlek och burarnes antal berodde naturligtvis på egarens rikedom och samhällsställning; de fattigare hade blott en enda stuga. Men öfver allt stodo dörrarne öppna, såsom en inbjudning till gäster, och det ansågs oskickligt att tillsluta dem eller att spisa ensam. Vid öppningen i vallen, som ledde in till gården, samlade sig tiggare och väntade på allmosor. Blott undantagsvis hade byggnaden en öfvervåning, till hvilken man kom upp på en stege; taket var i sådant fall platt och belagdt med tegel, efter det romerska bruket. Någon gång togos romerska hus, hvilka de urprungliga innevärnarne öfvergifvit, i besittning af de infödde.

Från den öppna härden utsläptes röken genom en öppning på taket. Till bränsle användes ved, men mr Wright anser att både anglosaxer och romare känt stenkol. Bland eldredskap nämnes tången, *tangan*, som ingen mer än herrn i huset hade lof att handtera. För öfrigt var salens inrättning mycket enkel; på väggarne voro spikar och krokar inslagna, på hvilka gästerna hängde sina vapen och barderne sina harpor; dynor och hyenden fulländade utrustningen. Bordet var rörligt, bestående af bräden som lades öfver bockar och när måltiden var slutad åter borttogos, men det betäcktes alltid af en fin och kostbar duk. Män och qvinnor suto om hvarandra; hvar och en intog sitt rum, äfven främlingen, utan att afvakta vidare inbjudning. Tallriker saknades, men eljest var bordet besatt med allahanda kärl; maten var ymnig men enkel, och bestod mest af bröd, mjölk, smör och ost. Husherren och hus-

modren kallades *hlaford* och *hlafdige*, bröderherre och brötdutdelerska, hvaraf sedan blef *lord* och *lady*; tjenarne betecknades såsom »brödätare», en titel som troligen gifvit upphof åt förvrängningen af konungens *buffetiers* eller taffeltjenare till *beef-eaters* eller biffätare. Bland grönsaker nämnas bönor, men icke ärter. Fisk och fogel ansågs såsom stora läckerheter; otaliga svinhjordar, som uppfylde ekskogarne, gäfvo i öfverflöd ister och fläsk. Det senare brukades mest saltadt och koktes i en gryta, som sattes på en trefot öfver elden, vanligtvis utom huset. Af romarne hade anglosaxerne lärt att steka och i dag inbaka köttträtter, hvaraf ännu i dag det ymniga bruket af *pies*. Maten fördes till munnen med fingrarna, hvilket förklarar seden att tvätta händerna före och efter måltiden; gafflar vore fullkomligt obekanta, och till och med knifvar brukades icke allmänt. Dock förekommo stundom äfven bordsknifvar; de hade hos anglosaxerne formen af moderna rakknifvar, och bladen voro ofta pryddligt inlagda med brons.

Efter måltidens slut börjades drickandet. Tjenarne som inburo dryckesvarorna räckte först hvarje gäst en duk, hvilken han utbredd öfver sina knän; derefter mottog han ur deras händer hornet eller bågaren. Dyrbara dryckeskärl skänktes ofta vännar emellan såsom minnesgåfvor; mycket omtyckta voro silfverbeslagna buffelhorn.

Älsklingsdryckerna voro *ale*, öl, och mjöd; vid alla gårdar underhöllos bin, så att det var godt om honung. Vin dracks tillfälligtvis, men det var en dyr vara, hvilken blott de rike kunde unna sig. Från främmande länder infördes vin och olja af köpmän; romarne lärde de besegrade att odla vinet. I synnerhet begagnades denna ädlare dryck af presterne; flertalet af de vingårdar som på dessa tider funnos i England tillhörde klostren, och sällan var ett kloster utan en sådan. Snart upphörde likväl vinodlingen i England, sedan man funnit att kvaliteten var mycket underlägsen fastlandets drufvor. I sjelfva verket var det engelska vinet knappast drickbart, och i 13:de århundradet funnos i hela England sydfranska viner till ganska billiga pris.

Vid dryckeslagen iakttogos vissa plägseder; innan någon förde sitt horn eller sin bögare till munnen, skulle han först stöta det mot sin grannes med tillönskning af lycka; derpå kysste man hvarandra. Tiden förkortades

med sagor och sänger; harpan var det mest omtyckta instrumentet, dernäst cittran; äfven blåstes på horn och pipor. Hvarje gäst måste beqväma sig att sjunga, men det fans i hvarje hus en inkom bard eller *minstrel*, hvilken det ålåg att roa sällskapet med musik och allahanda konststycken, icke just af den finaste beskaffenhet; dessa mästingsångare åtnjöto också ringa anseende och behandlades stundom rent af såsom *clowns* eller hofnarar. Dessa tidsfördrif omvexlade med lösning af gåtor; ofta slutade glädjen med slagsmål och mord. Qvinnorna aflägsnade sig då som nu genast efter den egentliga måltiden.

Såsom vi sett var *the hall* eller »salen» den allmänna samlingsplatsen, men efter hand började de rikare att åt sig uppföra särskilda boningsrum, der de tillbragte en del af dagen, mottogo besök och stundom äfven intogo sina måltider. Dessa privatrum voro ännu ganska enkelt inrättade, utan andra bekvämligheter än några bänkar med dynor, och på sin höjd en stol såsom hedersplats för gästen, fantastiskt tillskapad och försedd med en dyna. I qvinnogemaken förekommo också pallar. Herre och fru sutto ofta bredvid hvarandra på samma stol. Borden i dessa rum voro runda, såsom ännu brukas i en engelsk *parlour*; de hvilade vanligen på en tregrenad fot, och när de icke behöfdes, uppslogs skifvan i stående ställning, såsom på våra gammalmodiga tébord. Till upplysning brukades ljus, d. v. s. fettklumpar, hvilka man konstlöst virat om en veke och fastklemt på en käpp af ben eller metall; ljusstakar äro en långt senare uppfinning. Bruket af lampor lärde anglosaxerne af romarne.

Särskilda sängställen förekommo hos de rikaste och förnämaste. Lägerplatsen var en simpel träbänk, på hvilken man bredde en halmfylld säck, som borttogs om dagarne. Derpå lades en dyna för hufvudet och en get- eller björnhud till sängtäckte. Det sista var dock höjden af lyx; ända in emot medeltidens slut sof man i allmänhet naken.

Sofkammaren var i forna tider äfven mottagningsrum, och der uppväxte barnen under husmoderns vård. Om deras behandling veta vi föga mer än att de lindades och lågo i vaggor, som stundom utmärkte sig genom sin sirliga form och kostbara prydnader. De gamla anglosaxiska lagarne innehålla stränga straff mot försufliga mödrar, som låta sina barn brinna upp, hvilket synes antyda att en sådan vårdslöshet icke var ovanlig; man

lade dem lindade på marken nära eldstaden för att hålla dem varma, och då kunde olyckan lätt vara framme. När lindorna bortlades fingo barnen en tid gå alldeles nakna. Med åttonde året inträdde gossen i den ålder som kallades *cnithad*, *knighthood* eller page-ålder, som räckte ända till manbarheten.

De anglosaxiska kvinnorna voro berömda för sin dygd och sin flit; intet husligt arbete var dem främmande, och deras stickningar voro namnkunniga öfver hela kontinenten. Dock voro de icke obekanta med litteraturen och egde stundom stora bokliga kunskaper. Ända till kristendomens införande var äktenskapet en civil sak, och banden upplöstes lika lätt som de knötos. Detta betraktelsesätt var naturligtvis anstötligt för det högre romerska klereciet, och kyrkan förklarade afkomlingar af dessa förbindelser för oäkta. Men det lägre presterskapet, som utgjordes af infödde, följde i det längsta fäderneseden, hade hustrur och barn, och hvad som i Rom ansågs omoraliskt gälde hos dem såsom tillåtligt. Härigenom förklaras till en stor del presterskapets öfverklagade osedlighet under medeltiden.

Ett mörkt drag i anglosaxernes karakter var deras hårdhet mot slafvarne, hvilka köptes och såldes såsom varor och af sina herar kunde piskas till döds utan ansvar. Sjelfva damerna voro icke blidare mot sina tjenarinor, och de hade för dessa alla möjliga torturer. Eljest var den anglosaxiska lagen mild, och man afskydde dödsstraffet; när det var oundvikligt verkställdes det utan blodutgjutelse genom hängning. I allmänhet ersattes kroppsstraffen med penningböter: så kostade afskärandet af ett öra 12 shillings, en näsa 9 sh., ett öga 50, en tumme 20, en tunnagel 3, och en annan nagel 1 shilling.

Den engelska renligheten har höga anor; kvinnorna tvättade och badade sig oupphörligt. Romarne lärde dem bruket af varma bad, men dessa ansågos förvekligande. Frisörtänger och härfärgning voro vanliga bland damerna, till och med bland unga sprättar. Lyxen i personliga prydnader står i en besynnerlig motsägelse med råheten i nöjen; gladiatorsspelet hade blifvit införda af romarne, och dansbjörnen var en vanlig förlustelse. Jagten var ett nöje för de förnäme, och den anglosaxiska ungdomen af båda könen var då som nu stolt öfver sin ridkonst. Damerna begagnade redan då tvärsadlar,

hvilka det ålåg skomakaren att hålla i ordning. Endast sjuka personer fördes i vagnar, eller snarare i simpla kärror, men den romerska tvåhjuliga vagnen, *biga*, var känd såsom en sällsynthet. Resor voro besvärliga genom bristen på vägar och värdshus, dock gjordes de senare till en viss grad umbärliga genom den vidsträckt gästfriheten, hvars utöfning var både en borgerlig och en religiös pligt.

Den som nekade en främling herberge ådrog sig kyrkans näpst; gästvänskapens första pligt var att tvätta den resandes händer och fötter, och två dygn hade han rätt att stanna utan att någon fick fråga honom om hans namn eller hans ärende; andlige fingo dock endast stanna en dag och en natt. Köpmännen reste i små karavaner, som medförde sina egna tält och uppslogo sina nattläger hvar de behagade. Att resa ensam var farligt, och man utsatte sig lätt för misstanken att vara en tjuf. Stölder och bedrägerier hörde nemligen hos anglosaxerne så till dagordningen att hvarje köp eller byte var olagligt, om det icke skedde inför vitnen. Vid ingången till byar och städer skulle tull betalas, och vägar stodo der tillreds för att väga, icke varorna utan penningarne, hvaraf härleder sig det ännu bibehållna namnet på myntenheten, *pund* eller *livre*.

Den normanniska eröfringen medförde visserligen många förändringar i England, och den omstörtade nästan helt och hållet den anglosaxiska aristokratien, men de lägre folkklasserna förblevo temligen ostörda i sina seder och bruk. De normanniska skriftställarne, som naturligt nog voro intagne af fördomar mot anglosaxerne, påstodo att adeln var utlevad och försoffad, samt att det var normannerne som först återförde nykterhet i landet. Olyckligtvis var den nya dygden i sådant fall af föga varaktighet, och redan under Wilhelm Eröfrarens första efterträdare voro främlingarne icke bättre än infödingarne i återhållsamhet, men ojemförligt vekligare. Den franska uppfostran hade inympat underliga egenskaper på den normanniska Rofs ättlingar; de buro extravaganta dräkter, långt böljande hår, spetsiga snabelskor och till och med löshår.

Normannerne voro stora byggmästare; deras hus voro större och fastare än saxernes, och de särskilda byggnaderna blefvo allt flere, så att bostaden snart liknade en liten by. Byggnadsämnet var dock ännu trä, och mr Wright känner intet stenhus i hela England hvars ålder går till baka öfver Henrik II:s

regering. Normannerne medförde från Frankrike bruket af öfverväningar, i hvilka soffrummen förlades, och de kallade dem *Solar* eller *soller*, det tyska »Söller». Fönstren voro små och hade vanligen förhängen af tyg eller skinn i stället för glasrutor. Under hallen var källaren, dit man nedsteg på stentrappor, här och der interfolierade med stegpinnar; ett rep underhjälpste den svåra klättringen. På gårdsplanen stod brunnen med sin häfstång, liknande hinkarne som ännu finnas vid våra bondgårdar.

Köket hade sin egen byggnad, der kockarne vistades; ännu brukades mest saltadt kött, som ofta serverades på sköldar i stället för bord. Den normanniska taffeln skilde sig föga från den saxiska; på Bayeuxtapeterna ser man bord betäckta med rätter, bland hvilka endast fisk och fogel äro igenkännliga. Den senare infördes ofta på stekspetten, som voro grant utsirade och någon gång af silver. Brödet bakades i form af stora flata kakor, med ett kors eller en blomma ritad i degen. Dryckeskärilen förete inga nya former; dock gifvo horn och bågare mer och mer vika för glaskärl, i den mon vindrickandet blef allmänare. För de fattigare klasserna voro födoämnen fortfarande vegetabiliska, och bröd, ost och smör hafva derföre fått behålla sina anglosaxiska namn, hvaremot beteckningarna på köträtter af ox, kalf, får och svin äro normanniska. Eröfrarne voro ett morgonfriskt slägte, hufvudmåltiden intogs redan kl. 9 på morgonen, och Hyon af Bordeaux fick namn af lätting, derföre att han fans i sin säng ännu efter det första hane-gället.

Husgeråden voro ännu länge de samma som under det föregående tidehvarvet, väggfasta bänkar med dynor på, hvilka när husen började byggas af sten helst ställes uti nischer i de tjocka murarne. Stolar hörde till sällsyntheterna; den franska *fauteuil* är uppkommet af »falte stohl» eller fällstol, som kunde slås i hop och medföras i krig eller på resor.

Den normanniska boningen invändigt är oss temligen väl bekant. Hallen, hvälfd och afdelad med pelarrader, stod genom en lång gång i förbindelse med porten. Utom den främre gården der brunnen var, fans ofta en bakgård, som var en vistelseort för höns och annat fjäderfä. Hela byggnaden med sina två gårdar var omgifven med en mur; derutom lågo frukt- och blomsterträdgårdarna,

till hvilka normannerne hade stor kärlek. Eldstaden hade ännu stundom sin plats mitt i salen, men efter hand förlades den vid en af väggarne, och rökfång bereddades i den tjocka muren. Man samlades omkring elden för att värma sig; man satt med blottade ben och fötter, och damerna gjorde från denna sed intet undantag. I stället för den sydeuropeiska fyrpannan hade man kar med varmt vatten, öfver hvilka man satte sig så bekvämt som möjligt, utan att besväras af det andra könets närvaro.

I samhällsskicket infördes eröfringen betydande förändringar; länsväsendet utvecklades med dess rätt till själfhjelp och enskild krigsföring. På detta sätt blef fejdens regel i den feodala staten: lugn och fred voro undantag. En aflägsnare verkan af feodalismen var att dela landets befolkning i två skarpt skilda klasser, jordrotterne, som ensamme voro fria och krigare, samt åkerbrukarne, som saknade alla politiska rättigheter och icke voro mycket bättre än slafvar. I England utvecklade sig feodalväsendet aldrig till en sådan ensidighet som på Europas fastland; städerna förlorade icke sin själfständighet och hjälpte till slut att öfverändakasta hela systemet. England var dock deladt i stora län, af hvilka några innehades af den anglosaxiska adeln. Många af de invandrande normannerne äktade anglosaxiska arftagerskor, för att sälunda befästa sin eröfning. Den stora hopen, *villains* eller *villani*, lands- och bybefolkningen, kom i en vida sämre belägenhet än under den saxiska tiden. Den normanniska baronen var vanligen stolt, ofta hård och tyrannisk; kvinnorna voro icke mycket bättre, och förhållandet mellan könen föga förfinadt. Aristokratien lefde i lätja, när den icke roade sig med krig, plundringståg eller jagt, och kvinnornas seder voro temligen lösa. Feodalismens största dygd näst det personliga modet var frikostighet; baronen plundrade köpmannen och arbetaren, för att med fulla händer utdela bytet bland lättingar och äfventyrare. Så uppstod en alldeles ny klass af menniskor, som helt och hållet lefde på feodaladelns bekostnad och derför kallades dels *ribalds* för sitt oordentliga lefnadssätt, dels *lechers* eller snyltgäster för sin glupskhet. De nöjde sig nemligen icke med hvad som gafs dem vid bordet utan stälde sig vid dörarna och togo maten som inbars ur betjenings händer. För att hindra detta öf-

vervåld måste man vid dörrarna postera särskilda vakter, som kallades *ushers* eller *huissiers*.

De långa vinteraftnarne förkortades med allahanda förlustelser, bland hvilka hasard- och tankespelel nu mera intogo ett framstående rum. Schack, bråde och dam voro i synnerhet omtyckta; grofva schackpjäser af ben, horn eller valrosständer, äfven som tärningar af samma ämnen, hafva blifvit funna i stort antal, och det lefde i medlet af 1100-talet i en liten stad vid skotska gränsen en fabrikant af sådana varor som vunnit ryktbarhet. Det var dock blott äldre personer som fingo sysesätta sig med spel; ungdomen var uteslutande anvisad på kroppsöfningar. Till upplysning begagnades ljus af talg eller vax, bättre stöpta än under den saxiska tiden, men ännu hade man icke uppfunnit den enkla utvägen att sätta dem i fördjupade stakar, utan de uppstuckos på pinnar, antingen fristående eller insatta i lyktor. Qvinnorna sysesatte sig med spånad och väfnad; deras saxar, af hvilka många blifvit funna, hafva ännu samma form som hos romarne och anglosaxerne eller som hos våra förfäder; det vill säga att de likna de nu varande ullsaxarne. Musiken var såsom tidsfördrif lika omtyckt som förr, men den enkla inhemska harpan hade gifvit rum för konstiga tonverktyg, på hvilkas förfärdigande nedlades stor konstfärdighet. Möblerna bestodo förnämligast af stora skåp och kistor, som sirades med konstiga träsniderier eller inlades med metaller. Sängarne fingo en ny form, försågos med takställningar och omgäfvos af förhängen. I stället för linne begagnades ofta tjockt siden till lakan; bädden, hvilken efter den saxiska seden, som sedermera återtagit sitt välde, borde så vidt möjligt skymmas för främmandes blickar, hade blifvit en paradmöbel, som sirades med praktfulla täcken och dynor. Icke sällan fans det i hela huset blott ett enda sofrum för familjens samtliga medlemmar, under det att tjänstfolket och personer af lägre rang utan omständigheter uppslogo sitt sofläger i salen.

Vi anmärkte nyss att skilnaden mellan klasserna blef skarpare efter eröfringen. Den anglosaxiska bonden brukade skickligt pil och båge, och ingen ting ger oss anledning till det antagandet att han först lärde denna färdighet af normannerne. Tvärt om gjorde dessa vapenföring och jagt till sin företrädesrätt, och deras hästar trampade utan sko-

ning vid sådana tillfällen bondens säd under sina hofvar. Ännu begagnades de romerska amfiteatrarne, till dess att de småningom utträngdes af de större utrymme fordrande tonerspelel.

Om den intellektuella odlingen och undervisningsväsendet under denna period känna vi icke mycket; dock synes det att bildningen icke på långt när var så tillbakasatt som man skulle föreställa sig. Den adliga uppfostran gick hufvudsakligen ut på att ynglingen skulle undervisas i vapnens bruk, manliga kroppsöfningar samt fint skick och seder, bland hvilka förskärarekonsten liksom ännu i dag var oundgänglig. Egentlig skolundervisning var deremot mindre behöflig för den normanniska gentlemannen; snarare fordrades bokvett hos qvinnorna, men hos medelklasserna och det lägre folket var det vida vanligare än man i allmänhet föreställer sig. Vid hvarje sockenkyrka fans en offentlig skola, och urkunder från medeltiden gifva vid handen att presterna skötte undervisningen med mycken ifver. Dess utom hade nästan hvarje familj der det fans barn en husskola, hvari ungdomen af båda könen åtnjöt gemensam undervisning. Kunsksämnena i 12:te århundradet inskränkte sig för det mesta till latin, hvilket äfven flickorna måste lära, och de synas i allmänhet hafva varit läskunnigare än det manliga släktet. Hvad som inhemtades var icke så mycket romersk litteratur som fast mer latinska versböcker, hvilka innehöllo en mängd föreskrifter för uppförandet vid bordet och måste läras utantill. Mr Wright meddelar en mängd af dessa föreskrifter, som gå i de minsta detaljer och i många fall öfverensstämma med de ännu gällande engelska bordsederna.

Inom de högre klasserna brukades mycket ofta ett slags samfärd uppfostran, i det att barn af den ena familjen sattes i pension hos en annan, liksom det ännu stundom tillgår hos oss. Högre andlige voro i synnerhet de som sålunda mottogo fosterbarn. Poesi utgjorde utom de nyssnämnda sedereglerna ett af de allmänna uppfostringsämnena; vid högtidliga tillfällen fick en minstrel så mycket mindre saknas, som hans föredrag till en stor del ersatte skrifna böcker.

Under senare hälften af 12:te århundradet börja vi blifva bättre bekante med de gamla briternas husliga lif och inrättning. Inom medelklasserna, särdeles i städerna, hade småningom en sammansmältning af anglosaxiska

och normanniska seder egt rum, under det att normanniskt språk och lefnadssätt herskade i de högre klasserna, och de lägre sannolikt förblefvo sådana som de voro före eröfringen. Den viktigaste delen af boningshuset var ännu allt jemt »salen», men huset i sin helhet fick, så vida det var något anseeligt, namn af *manoir* eller *manor*. Till *the hall* stötte på ena sidan smärre boningsrum, på den andra sidan en stallflygel, hvardera med spetsigt tak och spiror eller tinnar. Öfre våningen, der en sådan fans, var förbehållen åt gäster och sådana som man ville särskildt ära. På 1200-talet var det ett ordspråk om giriga och osällskapliga menniskor, att de sjelfva bodde ofvanpå och höllo salsdörrarne stängda. Längre fram, under de häftiga familjefejderna, lades sofkamrarne helst på öfra botten, emedan detta erbjöd den största tryggheten. Mot slutet af 1300-talet började kamrarnes antal blifva större, och de lågo ofta rundt om en kringbygd gård, men ännu voro timmerhus vanligare än stenhus, med undantag blott för de stora feodalherrarnes slott och borgar. Stora förändringar inträffade icke i byggnadskonsten på 12- och 1300-talen: den viktigaste var införandet af mottagningsrummet, *the parlour* eller *parloire*, hvartill föredömet hemtades från klostren. Möbler i egentlig mening, det vill säga flyttbara husgeråd, voro ännu fåtaliga, och därför uppsattes i boningsrummen stänger af olika form; somliga af dem tjente till att upphänga kläder, vapen och allahanda redskap, medan falkar och annat fjäderfä hade sin plats på de öfriga.

Gästens rang bestämde huru långt värden skulle gå honom till mötes. Högst uppsatte möttes vid ytterporten, andra vid ingången till *the hall*, der den främmandes hatt och handskar aftogos. Satt familjen just till bords, väntade han till dess plats blef honom anvisad; etiketten rättade sig i öfrigt efter rangen och med personer af ringare social ställning gick det fritt nog tillväga.

Mr Wright varnar oss för den tron att det materiella lifvet under medeltiden var rätt och oförfinadt. Motsatsen bevisas af den mängd kokböcker från denna tid som ännu finnas i behåll, och som innehålla beskrifning på tillredningen af många konstiga och dyrbara rätter. Äfven veta vi att kokkarne hade en hög betalning, och mr Wright uppräknar en lista på köksförmödenheter, som till och med kan ingifva en modern *chef de*

cuisine en viss aktning. Deribland märkes blåsbälgen, som under den saxiska tiden var mycket enkel, men längre fram föga afviker från den nu brukliga. Stekspetten i rika familjer voro såsom vi sett dyrbara, emedan de infördes till bordet med den påsatta steken, men detta tillredningssätt brukades endast med fogel; annat kött stektes på glöd eller förtärdes rått. Under musik och trumpetskall inburos rätterna i procession af kökschefen och hans drabanter; den förnämligaste och mest aristokratiska af dem alla var påfogeln, som alltid serverades i full fjäderståt och infördes med särskilda ceremonier. Hufvudmåltiden intogs till och med i de högsta kretsar redan klockan tio förmiddagen; klockan fem eftermiddagen intogs den andra måltiden. Horn- eller trumpetstötur gäfv signal till handtvättningen och måltidens början; innan man satt sig lästes bordsbön, och värdfolket utvisade åt gästerna deras platser. Bordet var belagdt med de finaste dukar samt besatt med de dyrbaraste silfver- och kristallkärl. Man hade skedar och knivar, men ännu inga gafflar. Tallrikar voro sällsynta, och man åt på stora grofva brödskeifvor, som voro särskildt bakade för detta ändamål; de kallades på franska *tranchoirs*, på engelska *trenchers*, emedan man på dem skar köttstyckena. Framför mycket förnäma personer stälde man under skärbrödet ett silfverfat, och detta var ursprunget till tallrikarne, hvilka fortforo ätt brukas sedan brödkakorna såsom öfverflödiga blifvit bortlagda. Man åt helst med fingrarne samt kastade benknotorna och annat affall på golfvet, der det förtärdes af hundar och kattor, som alltid voro i stor mängd närvarande. Deremot respekterades sorgfälligt bordduken, hvars hvithet under inga vilkor fick oskåras. Man satt länge vid bordet, och de högre klasserna, särdeles de andlige, utmärkte sig för sin yppighet, under det att de fattigare klasserna ledo nöd. Efter maten infann sig familjens *minstrel* för att roa sällskapet med sånger och allahanda upptåg, hvilka mer och mer urartade till gyckel och oanständigheter; befattningen föll derigenom i ringaktning, och dess innehafvare fick förrätta de simplaste uppdrag.

Vi afbryta här vår redogörelse. Sederna i det följande tidevarfvet voro ungefär de samma i hela Europa, och hofskicket under senare delen af 1500-talet är oss väl bekant

genom våra egna författare; för det stuart-
ska tidehvarvet är Macauley's skildring af seder och lefnadssätt lika fullständig som öfverträfflig.

Strödda underrättelser.

En berättelse på »maalet» af Kristofer Janson. Den norska föreläsaren, som nyss besökt Stockholm, gjorde till föremål för ett af sina föredrag på Vetenskapsakademiens hörsal, hvad det norska »maalstrævet» innebär, och han uppläste vid detta tillfälle flere skaldestycken på det norska, af Ivar Aasen normerade allmogespråket. För att gifva en något noggrannare föreställning om detta språk, meddela vi här ett stycke af en hr Jansons uppsats om »Italiemennene», hemtad ur en förlidet år utgifven samling »av ymse Smaastykke», kallad *Lauwduskar*.

Eg heve no fortalt so myket stygt um Italiemennene, at det var paa Tid aa fortelja nokot litet, som var meir hyggelegt. Og det var inkje vel, um detta skulde vanta. Med alle sine Feil er Italiemennene so elskverduge likavel, at dei stela reint Hjartat fraa deg. Dei ero so likatil og so barneglade, att du umogelegt kann vera harm paa deim lenge. Kann du berre garta litetvetta med deim, vera kaat og blid, so kann du vinna Hjartat deira fyre heile Livet, og daa veit dei inkje, kor myket godt dei skal gjera deg. Og so maa du inkje tru, at dei sjaa uhamlehe og ufjelge ut, endaa dei er skitvorne og fillutte. Nei dei veit aa sveipa og slengja Fillorna kring seg, so det verdt som den fagraste Klædnad, og so treda dei fram med slik ein Stødleike og Byrgskap midt i Fattigdomen sin, som det var eit Folk av Kongar. Dei kjenna seg lika store i sine Larvar som den rike Borgarmannen i si gyllte Stova, og sit du ved Sida av slik ein Tiggar i ei Skjenkjarstova og inkje heve Vin i Glaset ditt, so byd han sitt fram utan Blygsa og med ein fin Bøygjing av Hovudet. Eg heve helder aldri set so liten Skilnad millom dei serskilde Stand som her. Soldaten tek um Kvelden eit Spil Billard med Leitnanten sin, som han heve blenkt Styvarne fyre um Morgonen, og den ringe Arbeidsmannen verdt tenad med same Tydleike og Blidskap, naar han kjem i den fine Skenk-

jarstova til aa drikka seg ei Skaal Kaffi elder eit Glas Vin, som den mest storrynde Greiven elder Baronen. Og aldri heve eg set elder høyr, at slik ein ring Mann fraa Gata heve skjemt ut Stova elder Laget han var i. Dei hava slik ein merkeleg fin Tokke i alt det dei gjera og handsama, og ero aldri bljuge og uliduge, so eg stundom var reint skamfull og tykte meg Smaammenne ved Sida av deim. Eg skal fortelja eit Dome paa, kor frie dei soleides ero. Nyttaarsnatti gjekk me fleire Skandinavar inn paa slik ei fin Cafee dei kalla, der det glimde av Ljoskrunor og blenkte Marmorbord. Det sat no fullt med Folk fraa alle Lond, las Bladi, rødde isaman og drakk sin Te elder Vin. So kom det reikande inn ein Hop med Handverksveinar med Mandolar (eit Slag Spil lik ein Guitar) slengde seg ned paa dei mjuke Putor og kravde Toddy. Dei trod inn so fritt og so naturlegt, som dei skulde hava voret fødde og borne herinne millom Ljoskrunor og Stas. Reidesveinen bar fram fyre deim tyd og skrapande med Foten. So tok dei Mandolarne fram og gav seg til aa syngja og spila, rett som dei var Husherrar. Daa det skjeplade Pratet og Lesnaden for mauge, vardt dei bedne um aa tagna, og dei tagde daa strakst utan Knurr elder grove Ord. Slikt kunde inkje henda hjaa oss. Der vilde no baade Arbeidsmannen og Handverkaren blygjast fyre aa treda inn slik ein Stad, og var dei komne inn, so vilde Rikmannssønene kjenna seg tykne og bruka Munnen, um dei vilde vaaga aa bera seg so som no desse gjorde, som eg fortalde um; men endaa kalla me oss alle her frie Borgarar, og gilda oss av, at hjaa oss er det ingen Skilnad paa Stand. Kvar Italiafolket heve denne frie Aatferdi fraa, detta yndelege, lette og liduge, som er i kvar deira Handeburd, det veit eg inkje. Det er likt til, at dei ero fødde med det, for ein ser paa Smaaborn, at berre dei lyfta paa Hand elder Fot, so gjere dei det yndelegt. Detta syner seg no mest i Dansen, og dei hava mange fagre Dansar henedre. Det er Sprett og Spenn,

Liv og Ynde i deim helt igjenom. Dei er no og uppalne mange av deim millom Bilæstytter og andre fagre Kunstverk, som kann gjeva deim Syn fyre Vænleike baade til Kropp og Saal.

Det vilde vel vera undarlegt, um slikt eit Kunstfolk som Italiafolket inkje skulde hava huglagt Tonekunsti; men det hava dei no og gjort. Mange av dei fagreste Tonestykkje, me eiga, er vordne til i Italialandet; men ein ser det same i Tonarne som elles i Livet; dei ero lette, ljose og smjugande, men vanta det, som me tykkja so myket um, djup Aalvora og detta hugsjuke og drøymande, som læt i Tonarne fraa vaare Fjell og Dalar. Det er inkje berre dei fine Folk, som elska Strengjespil og Tonar, nei det er liksom myket dei ringe. Eg rødde nyst um, at Handverksveinar spilade Mandolin, men det er inkje berre dei; den ringaste Sotar og Kolbrennar kjem tidt med sin Mandolin paa Ryggen, naar Arbeidsoykti er til Endes, og sit og spilar og syng i Skjenkjarstova, der han et sin Kveldsmat og drakk sitt Vin, for dei eta myket ute, maa vita. Det er hyggelegt detta, det kann stytta mang ei Stund og kveikja mangt eit Hjarta, og so sleppa dei aa drikka Brennevin og spela Kort til aa faa Tidi til aa renna, som dei gjera hjaa oss. Denne felande Raaskapen, som syner seg so tidt her heima, naar Aalmugamenner koma saman, ser ein aldri hervedre, endaa Folket er myket mindre opplyst. Og so syngja dei med, store og smaae, Kjerringar og Born, dei kann Songarne av alle dei vidgjetne Songspil, som dei syna paa Komedihuset, med Laup og Rullingar av Tonarne so det er myket. Stundom er det no kvinande og stygt, men med Liv syngja dei, og ein ser kor dei gledja seg i Songen. Ofta kann ein og høyra Mandolinen klinga paa Gata um Notti, og so er det daa ein elder annan Elskar, som skal klaga si Naud fyre Gjenta si; det læt vel stundom ufagert nog, paa Lag som naar ein knip Katten i Rompa, men so er det no fulla godt meint. Det kunde vera ynskelegt, um Folk meir vaagade seg fram med Songen sin heruppe hjaa oss og serleg hjaa Bonden. Han er no og glad i Toneleik og heve ei Mengd med fagre og friske Songar, men so torer han mest inkje bruka deim, men syng helder paa alt Slag Skrapevisor, som Skreppekararne hava med seg fraa Byen. Mange tru no og, det skal vera syndugt aa syngja annat enn Salmar, men kvar dei finna det

skrivit, veit eg inkje. Fuglarne kvitra no nogso lystugt dei, og eg trur inkje dei skjemma Gud. Frisk Song er fyre Hjartat det, som Doggi er fyre Marki, det kveikjer upp og gjerer Hugen meir sterk og meir takksam og meir lagad til aa skjota fagre Tankeblomar.

Hvita stenkol. Man har i Australien nyligen upptæckt ett fossilt bränsle, som fått detta namn, emedan trädfibrerna, som utgöra dess hufvudbeständsdel, i sin väfnad innesluta en mängd fin sand, af hvilken hela massan får en ljus färg. Kolen brinna lätt, med klar låga, och hafva redan fått en vidsträckt användning i den australiska industrien. Stora områden sägas innehålla detta fossil.

Innehåll:

	Sid.
Om den juridiska bildningen i Sverige . . .	689.
Litteratur:	
The Homes of other Days. A history of domestic manners and sentiments in England. By Thomas Wright	696.
Strödda underrättelser:	
En berättelse på »målet» af Kristofer Jan-son. m. m.	703.

Anmälan.

Prenumeration å **Samtiden** kan ske på alla postanstalter i riket äfven som i bokhandeln, samt i Stockholm på tidningsutdelningsställena. Priset för helt år 10 rdr, för halft år 5 rdr 50 öre, och för fjerdedels år 3 rdr, *postbefordringsafgiften till landsorten inberäknad.*

Obs. *Alla meddelanden rörande veckoskriften ställas till Expeditionen af Samtiden N:o 5 Clara Södra Kyrkogata.*

Stockholm.

tryckt hos A. L. Normans Boktryckeri-Aktiebolag, 1874.